

Jak žáky naučit rozlišovat fakta, názory a domněnky

Seriál k novému RVP, 3. část

DAGMAR KOPŘIVOVÁ, IRENA POLÁKOVÁ

Odlišit fakt od názoru a domněnky patří k základním dovednostem nejen kritického čtení, ale hlavně zkoumání a poznávání světa. Díky zařazení čtenářsko-pisatelské gramotnosti do nového RVP budou mít brzy možnost tuto dovednost nacvičovat všichni žáci a žákyně českých základních škol. Následující řádky jim mohou být inspirací.

„Česká republika je nejkrásnější místo na světě. Hlavní město ČR je Praha. ČR má nejlepší hokejisty. ČR vznikla v roce 1993. ČR by mi chyběla, kdybych se musela odstěhovat...“ To a mnoho dalšího o České republice psali na lístečky žáci a žákyně poté, co se s běžně probíraným tématem na prvním stupni seznámili. Lístečky následně třídili. Kritériem nebylo téma, ale charakter sdělení – to, zda se jedná o ověřitelný fakt, nebo osobní názor. Školákům bylo mezi osmi a devíti lety. S cílem „odliš fakta od názorů“¹ se setkali poprvé, ale téma, jemuž se věnovali, již znali, a tak snadno porozuměli, v čem je rozdíl a na co se mají soustředit. Brzy si fakt definovali jako ověřitelné tvrzení a názor jako subjektivní hodnocení nějaké skutečnosti. Tomu, co je domněnka, se věnovali později.

Obecně se má za to, že umět rozlišit, co je fakt a co je názor, předpokládá hlubší znalost daného tématu. Ta se buduje postupně. Souběžně s tím je ale možné v žácích pěstovat návyk informace ověřovat a rozlišovat. Někteří autoři/mluvčí využívají jazykových prostředků, aby svému čtenáři dali jasně najevo, co textem/promluvou chtějí sdělit, čeho chtějí u čtenáře dosáhnout, naopak jiní svůj záměr úmyslně a umně skrývají. Znalost jazykových prostředků, které v textu naznačují, zda se jedná o fakt/názor/domněnku, čtenáři mnohdy neumožní přesně rozlišit, o co se jedná, ale vede k určité citlivosti. Jisté jazykové signály v něm mohou vzbudit podezření, případně potřebu si dohledat informaci, ověřit ji.

Návyk klást sám sobě otázky „Co je fakt, co je názor, co je domněnka? Co dalšího potřebuji k tomu, abych se rozhodl/a?“ lze začít nacvičovat už na prvním stupni ZŠ. Na ZŠ Plešivec v Českém Krumlově se žáci a žákyně třetí třídy s odlišením faktů a názorů setkali po probrání tématu Česká republika.

K tomu, aby se u svých výroků rozhodli, jim pomohla paní učitelka tím, že jim zadání modelovala na jednoduchém příkladu: *Hanka má modré oči.* × *Hanka je nejlepší cukrářka.* Zásadní pro toto první setkání s novou dovedností byla učitelčina opora: modelování a důležitá otázka, která pomáhala v případě nejistoty: *Jak to, co jsi napsal/a, můžeme ověřit?* Žáci rozdíl vnímali spíše intuitivně.

Podruhé se třetíci pokoušeli zdůvodnit, proč něco považují za fakt či za názor, v textu o agamě. Pracovali ve dvojicích s oporou paní učitelky a snažili se to, co dělají, reflektovat, popsat své myšlenkové pochody. Ve třetí čtenářské lekci na téma *kouzelný vesmír* opět své pojetí řešení zdůvodňovali a znovu si kladli otázku: *Kde si to můžeme ověřit?* Pracovali již s menší podporou pedagožky. V další lekci pracovali žáci s textem o mouše domácí. Cílem bylo nabýt informace o unikátnosti stavby těla mouchy a ty pak po minilekci o jazykových signálech uvozujících názor využít při psaní vlastního textu, v němž použili jak fakta, tak názory. Zpětnou vazbu si poskytli vzájemně.

V páté třídě základní školy bylo cílem čtenářské lekce nejen rozeznat fakta a názory, ale i domněnky. Žáci byli vedeni k tomu, aby si všímali, jak jim jazyk může v rozlišení napomoci. Jejich vlastivědným obsahem bylo ženské volební právo a žena, která se o něj v někdejší Československu zasloužila – Františka Plamínková. O ní pak žáci psali vlastní stručný text, v němž kromě názorů a faktů uvedli i domněnku, a to v ideálním případě na závěr textu jako pobídku čtenáři k dalšímu přemýšlení nad tématem.

Všechny zmíněné čtenářské lekce, které jsou uvedeny v tomto textu, najdete na odkazu pod QR kódem na konci tohoto

¹ V revizi RVP je jedním z očekávaných výsledků učení pro žáky třetí třídy uvedeno: *Buduje porozumění prožitkovým i odborným textům, při psaní sděluje informace podle své potřeby.* Do této oblasti patří vzdělávací strategie: *Odliš v textu, co se zřetelně podává jako fakt a co může být něčí názor nebo domněnka.* Strategie je rozvíjena i v dalších ročnících – viz Čtenářská a pisatelská gramotnost v revizi RVP.

článku. Naznačují jednu z cest, jak začít s oblastí fakt – názor – domněnka postupně, tedy zpočátku s podporou pedagoga a na tématu, které žáci znají. Očekávaným výsledkem učení zřejmě nebude to, že žákyně a žáci vždy a bezpečně rozeznají fakt od názoru a domněnky, ale postupně získají vyšší vnímavost při jejich rozlišování, a to i díky rozpoznávání jazykových signálů, a navyknou si číst zkoumavě, s otázkou, co dalšího potřebují zjistit, aby se mohli rozhodnout. Díky tomu pak mohou číst s co největším užitekem, nejen ve škole, ale i v dalším životě.

Doplňující materiály k textu:

V seriálu už vyšlo:

- UM 9/2025: Jak na vaší škole rozvíjet čtenářskou a pisatelskou gramotnost
- UM 10/2025: Proč je nezbytné rozvíjet čtenářství a pisatelství všech žáků ve všech třídách a ve všech předmětech

Dagmar Kopřivová, pedagogická konzultantka PŠÚ a učitelka 1. stupně na ZŠ Plešivec, Český Krumlov

Irena Poláková, pedagogická konzultantka PŠÚ a učitelka 2. a 3. stupně, Lauderovy školy, Praha

www.rizeniskoly.cz/registrace

Víte, že...

Vaše předplatné není jen tištěný časopis?

Zaregistrujte se na www.rizeniskoly.cz/registrace a získejte přístup ke svým časopisům v online podobě a mnohem více!

Jakmile registraci dokončíte kliknutím na link v doručeném e-mailu, **napište nám na redakcers@rizeniskoly.cz** a uveďte IČ školy, přístup k online obsahu vám obratem aktivujeme.

Wolters Kluwer

www.rizeniskoly.cz